

УДК 94(477)

Аліна МАРТИНОВСЬКА,

бакалавр IV курсу спеціальності 032 Історія та археологія Херсонського державного університету, м. Івано-Франківськ, науковий керівник: Кузовова Н., к.іст.н., доцент

ДОКУМЕНТИ КОМІСІЇ ПО РОЗСЛІДУВАННЮ ЗЛОЧИНІВ НІМЕЦЬКО-ФАШИСТСЬКИХ ЗАГАРБНИКІВ В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРО ГОЛОКОСТ

Анотація. У статті розглядаються архівні документи Надзвичайної Державної Комісії другої половини 40-х рр. ХХ ст., в яких описано злочини, які скоїли німецько-фашистські загарбники, а також зафіксовані людські жертви та матеріальні втрати зі сторони УРСР, а саме – Херсонської області. Мета даної статті полягає у дослідженні архівних документів НДК Херсонської області, які є головним джерелом антисемітської політики нацистсько-фашистських окупантів. Об'єктом дослідження є нацистський режим в Україні у часи Другої світової війни. Предметом дослідження є організація Комісією розслідувань нацистських злочинів, які застосовувалися проти єврейського населення Херсонщини.

Ключові слова: локальна історія, Голокост, Херсонська область

Події Другої світової війни й по цей день залишається актуальною темою дослідження. Нацистський окупаційний режим на своєму шляху до «світового панування» не щадив нікого, однак найбільшу ненависть німецькі загарбники виявили до представників єврейської національності, тому їхні дії були направлені на винищення передовсім євреїв. Існує чимало наукових публікацій, в яких розглядається проблема Голокосту, в тому числі й на території Херсонської області. Серед таких дослідників можна виділити: Н. В. Сугуцьку, І. Щупака, Ю. Капаруліна та Г.Г. Грінченко та ін.

Починаючи з 1944 р., партійне керівництво СРСР надало наказ – створити спеціальну комісію, яка повинна була збирати та фіксувати

інформацію про злочинні дії нацистських солдатів в усіх радянських республіках. Таким чином вже у 1944 р., Надзвичайна Державна Комісія розпочала свою слідчу діяльність й на території Херсонщини. Саме тому архівні справи тих часів й досі займають провідне місце в джерельній базі під час історичних досліджень, а вже після цього науковці звертаються до інтерв'ю та різного роду мемуарів, особистих щоденників тих людей, які або були очевидцями жахливих подій Другої світової війни. Крім того, необхідно зауважити, що радянське керівництво до останнього намагалися замовчувати про основні події та наслідки Голокосту у своїй державі. Передусім події Голокосту могли зруйнувати міф про «єдиний радянський народ», бо очевидно, що найбільше постраждали саме євреї від нацистського окупаційного режиму, бо він відрізнявся від інших національних спільнот, які жили в СРСР, тому НДК працювало під чітким керівництвом ЦК КП(б)У. Після смерті Й. В. Сталіна наступила так звана «відлига», але державне керівництво продовжувало свій контроль за науково-просвітницькою діяльністю, тому тодішні історичні праці будувалися на ідеології всенародної або всесоюзної боротьби радянських солдат проти нацистсько-фашистських загарбників.

Аналізуючи архівні справи херсонської Комісії, не можна залишити поза увагою той факт, що в цих справах фігурують наступні визначення єврейської національності – «радянські євреї», «мирні громадяни єврейської національності», «мирні жителі колгоспу», та «радянські громадяни єврейського походження». Такі обережні назви є прямим доказом вище зазначеної тези про те, що в СРСР ігнорували національність як таку, а тому насаджувалася ідеологія єдиної історичної долі радянських людей.

З-поміж усіх свідчень, зафіксованих НДК Херсонської області, особливо вирізняється архівний документ Р – 1479, справа 17, яка розглядалася протягом 27 грудня 1965 – 19 січня 1966 рр. Леонід Нікіфорович Губський виступав у цій справі як очевидець жахливого

ставлення німців до херсонців, особливо єврейського походження. Цей чоловік був спійманий та ув'язнений у грудні 1941 р. разом зі своїми двома товаришами за те, що вони були учасниками партизанського руху. Леонід Нікіфорович пригадав, що з 3 січня 1942 р. по 10 лютого 1942 р., німці розстріляли дві партії людей. Перша партія складалася з восьми євреїв. Серед них Леонід Нікіфорович зміг впізнати лише робітника заводу ім. Комінтерна, стахановця, члена ВКП(б) та чоловіка на прізвище Глухов. Інших він не знав. Друга партія людей, яких розстріляли складалася лише з партизан, причому сам Леонід Губський та його два товариша – Ілля Кабаков та Михайло Медведів були в цій групі. Колишній партизан засвідчив, що вони чудом врятувалися, а всіх розстріляних кинули в одну яму [1, с. 13 – 14].

Окремо можна зазначити про людські жертви. Так, у документі Р – 1479, справа 91, є список євреїв, які стали жертвами тортур німецьких солдат. Загалом було 11 підтверджених випадків того, що людей розстріляли, а близько 123 людей не було знайдено. Ці цифри вражають, зважаючи на те, що всі ці євреї були працівниками колгоспу «Молотова» й зрозуміло, що цей список має не точний характер, так як більшість тіл не змогли знайти або опізнати [2, с. 20 – 21].

В іншому архівному документі Р – 1479, справа 97 є цілий список єврейських колгоспів, які були знищені німецькими окупантами. Загалом було спалено близько 14-ти таких озетів («Іскра», «18 Партиїного З'їзду», «Роптер Штеош» Емесовського району, «20 років жовтня», «Молотова» Фрайлебенського району, «Каганович», «Леніно» Ленінського району, «Буденного» Львівського району, «ДВЦС», «Авангард», «Ленін» Калініндорфського району та «1 Травня», «Комінтерн», «Каганович» Шолом-Алейхемського району). Загальна сума матеріальних збитків сягала 61 025 145 крб. [3, с. 1 – 2].

Також необхідно зауважити, що на території Херсонщини розстрілювали євреїв, які були завезені з інших областей України. У серпні

1941 р. з Миколаєва до Херсону німецькі окупанти завезли близько 6 тисяч представників єврейської національності. Всіх цих людей привели на цвинтар, який знаходився по так званому Херсонському шосе, й розстріляли. Німці вбивали, не зважаючи на вік та стать. Серед загиблих були навіть діти до 12 років [4, с. 138 – 142].

З усього вище переліченого можна зробити висновки, що протягом 1941 – 1944 рр. німецько-фашистські загарбники на території Херсонської області відкрито винищували єврейське населення. Голокост – це масштабна трагедія, про яку не можна забувати, так як вона яскраво показує як моральна деградація однієї держави може спричинити катастрофу по всьому світі.

Список використаних джерел:

1. ДАХО. Фонд №Р – 1479 Обласна надзвичайна комісія з розслідування злочинів німецько-фашистських загарбників на території Херсонської області. Справа 17. 24 грудня 1965 – 19 січня 1966 рр. 71 арк.
2. ДАХО. Фонд №Р – 1479 Обласна надзвичайна комісія з розслідування злочинів німецько-фашистських загарбників на території Херсонської області. Справа 91. 27 – 31 травня 1944 р. 21 арк.
3. ДАХО. Фонд №Р – 1479 Обласна надзвичайна комісія з розслідування злочинів німецько-фашистських загарбників на території Херсонської області. Справа 97. 27 – 31 травня 1944 р. 247 арк.
4. Гарбуз Т., Задирко Х. Масове винищення єврейського населення Херсонської та Миколаївської області у період окупації 1941 – 1945 років. *Acta studios historica*. 2014. Ч.4. С. 137 – 145